

4th Conference with International Participation

Conference VIVUS – on Agriculture, Environmentalism, Horticulture and Floristics, Food Production and Processing and Nutrition

»With Knowledge and Experience to New Entrepreneurial Opportunities«

20th and 21st April 2016, Biotechnical Centre Naklo, Strahinj 99, Naklo, Slovenia

Iskanje podjetniških priložnosti v okviru modula Vodenje v naravi v programu Naravovarstveni tehnik – Srednje strokovno izobraževanje

Tina Križnar

BC Naklo – Srednja šola, Slovenija, tina.kriznar@bc-naklo.si

Izvleček

Članek podrobneje predstavi koncept modula Vodenje v naravi, izbirnega modula, ki se redno poučuje v vseh letih izvajanja programa Naravovarstveni tehnik na Biotehniškem centru Naklo – Srednja šola. Podrobneje je predstavljena metodologija predmeta, od teoretične osnove v prvi polovici leta, do priprave na bistveni del, samostojno delo dijakov, v okviru katerega se povežejo v skupine in izberejo ter praktično predstavijo izbrano tematsko pot. Bistveno vlogo pri poučevanju tega modula igrajo učiteljeve dodatne kompetence in usposobljenost, ki se izkažejo za prednost, kjer pa je treba, pa pouk obogatimo z gosti oz. strokovnjaki na svojem področju. Gibamo se po sredogorju, kjer spoznavamo planinsko vodenje, spoznavamo možnosti za predstavljanje naravnih in družbenih znamenitosti na kolesu, spoznamo posebnosti vodenja skupin ljudi v jamah, na vodi, v okviru romarskega, lovskega in ribiškega turizma. Trudimo se za vnašanje vsakoletnih izboljšav, sprememb in prilagoditev, predvsem na področju iskanja boljših rešitev, kako s čim manj stroški še bolj popestriti pouk. Vsekakor ostaja glavni cilj, biti čim več v naravi, ki je in mora biti osnovni prostor oz. neke vrste laboratorij za izvajanje najrazličnejših praks Naravovarstvenih tehnikov. Cilj članka je zato poskrbeti za boljšo promocijo poklica in poudariti iskanje dobrih poslovnih priložnosti, ki so dijakom ob zaključku izobraževanja na voljo.

Ključne besede: naravovarstvo, vodenje v naravi, turizem, poslovne priložnosti

Finding new Entrepreneurial Opportunities for the Subject of Nature Guiding in the programme for Environmentalists – Secondary school Professional Technical Programmes

Abstract

The article presents the concept of the Nature Guiding subject, which is an optional subject that is thought every year in all four years of the Environmentalist programme at Biotechnical Center Naklo – secondary school. There is a detailed presentation of the used methods in the subject - from theoretical grounding in the first half of the year till final preparations for essential part of the subject, which is students' individual work, where they divide in different groups and choose and present theme trail of their choice. The teacher's references and additional abilities have an essential value and they lead into advantages but if needed the lessons are enriched with special guests and experts in different fields of work. We have trips in the mountains where we get to know mountain guiding and

its specialities, we discover chances for presenting natural and cultural heritage on bicycles, we point out that there has to be a special way of guiding in our Carst caves, on water, in the fields of pilgrimage, hunting and fishing tourism. Every single year we try to improve, change or adjust our lessons, especially when it comes to searching for better solutions, i. e. how to enrich the programme with as less costs as possible. Our main goal stays the same, we have to be in nature as much as possible, as nature remains our primal practise terrain, the main lab for different environmentalist practise activities. The aim of the article is to promote the environmentalist's profession and to point out that we are searching for new entrepreneurial opportunities, all available for students when they finish their education.

Key words: Nature conservation, nature guiding, tourism, entrepreneurial opportunities

1 Osnovna predstavitev in cilji modula

Modul oz. predmet Vodenje v naravi (VVN) poteka v okviru programa Naravovarstveni tehnik v Srednje tehniškem izobraževanju, in sicer gre za izbirni modul v 4. letniku. Na Biotehniškem centru – Srednja šola ga na podlagi predhodnih prijav oz. izbire dijakov redno izvajamo že odkar na centru izvajamo program Naravovarstveni tehnik. To dokazuje, da je modul dobro sprejet in uveljavljen, a si vseeno zasluži podrobnejše predstavitev. Izvedbo vsakoletno dopolnjujemo in preoblikujemo na podlagi povratnih informacij in novih izzivov s strani dijakov, predvsem pa zaradi želje po iskanju vedno novih idej s strani izvajalcev predmeta.

Modulu je namenjenih 168 pedagoških ur v 4. letniku, praviloma pa ga izvajava dve učiteljici. Osnovni namen je usposobiti dijake za iskanje novih priložnosti zaposlitve na področju vodenja različnih skupin v sklopu različnih dejavnosti v naravi (turistično, planinsko vodenje, vodenje skupin na kolesu, ribiški in lovski turizem, vodenje skupin na vodi, po kraških jamah, verski turizem, ...). Z vsako od naštetih oblik vodenja se sprva spoznamo teoretično, če je mogoče povabimo gosta, ki se s tem profesionalno ukvarja, za zaključek obravnavane teme pa se še praktično spoznamo s to obliko vodenja skupine – terensko delo.

Dijaki se v začetku leta dijaki usposobijo za vodenje oz. predstavitev šolskega posestva ter širšega šolskega okoliša. Srečo imamo, da že posestvo naše šole nudi precej točk vrednih ogleda in sodelovanja v različnih projektih, medgeneracijsko sodelovanje in različni projekti izmenjav privedejo do številnih priložnosti, ko šola gosti domače ali tuje goste. Te priložnosti odlično izkoriščamo in dijaki so tisti, ki jim razkažejo posestvo. Zadnji dve leti smo ogled posestva nadgradili še z ogledom širšega šolskega okoliša, ki ga razkažemo dijakom drugih smeri. Odzivi so ravno zaradi vodenja s strani dijakov odlični: "Učiteljev se naposlušamo že v razredu, odlično je bilo, ker so nam dijaki sami predstavili naravne in kulturne znamenitosti v okolici.", to je le eno od več podobnih mnenj, ki smo ga zabeležili po teh vodenjih.

V drugem polletju pridobljeno teoretično in tudi deloma praktično znanje nadgradimo z ogledom tematskih poti. Najprej si ogledamo vzorčno, potem pa dijaki po skupinah izdelajo predloge svojih tematskih poti. V okviru skupinskega dela povežejo vse pridobljeno znanje. Podrobneje o tem v poglavju o metodologiji izvajanja predmeta.

Ker je velik poudarek na terenskem delu je najustrezneje v urniku umestiti predmet enkrat tedensko in vseh 5 ur v enem sklopu. Pomembno je tudi, da je modul zadnji na urniku, saj imamo več maneverskega prostora in veliko primerih pouk izvajamo dlje, temu ustrezno pa kak drug dan, oz. predvsem ob zaključku šolskega leta lahko zaključimo s predavanji prej in dijake spodbujamo, naj ta čas že začno s pripravami na poklicno maturo.

1.1 Navezava na katalog znanja pri modulu Vodenje v naravi

V tem poglavju se mi zdi smiselno citirati usmerjevalne cilje iz kataloga znanj za Srednje strokovno izobraževanje smer Naravovarstveni tehnik, saj prav vsi veljajo za predmet VVN oz. se jih v okviru predmeta trudimo dosegati. Na podlagi njih dijak:

- načrtuje in organizira lastno delo in delo drugih,
- komunicira s sodelavci strokovnjaki, strankami, naročniki,
- uporablja sodobno informacijsko-komunikacijsko tehnologijo,
- razvija čut odgovornosti do okolja, narave,
- razvija vrednote sobivanja človeka z naravo in okoljem,
- pozna povezavo med načeli in cilji trajnostnega razvoja ter vzpostavljanjem zavarovanih območij,
- razvija inovativno in ustvarjalno mišljenje,
- spremlja novosti na strokovnem področju,
- razvija čut za pedagoški, andragoški pristop,
- razvija sposobnost opazovanja, opisovanja in raziskovanja,
- razvija podjetne lastnosti, spretnosti in vedenje,
- zagotavlja kvaliteto za opravljene storitve in dela ter odgovarja zanjo ter
- skrbi za lastno varnost, varnost drugih ter varuje zdravje in okolje."

Izpostavila bi cilj, da dijak razvija podjetne lastnosti, saj bom v posebnem poglavju namenila pozornost prav temu cilju.

Kar se tiče splošnih smernic predmeta in poenotenjem z ostalimi izvajalci istega modula po drugih srednjih šolah, kjer izvajajo program Naravovarstveni tehnik, je zaznati pozitivno dejavnost. Po krajšem premoru smo ravno v marcu 2016 imeli srečanje študijske skupine za naravovarstvo, v okviru katere je bil sprejet sklep o tesnejšem sodelovanju med posameznimi izvajalci različnih predmetov oz. modulov in odprtju skupne spletne učilnice. Takšna pobuda in predvsem izmenjava primerov dobrih praks bo lahko zgolj koristila kvaliteti poučevanja strokovnih predmetov v programu Naravovarstveni tehnik.

2 Metodologija izvajanja modula

Prvi korak pri poučevanju predmeta je, da se dijaki spoznajo z retoriko ter z osnovnimi načeli turističnega vodenja. To nadgrajujemo s posebnimi oblikami vodenja: srečamo se s planinskim vodenjem po sredogorju in spoznavanjem različnih možnosti pridobivanja licenc za tečaje v okviru Planinske zveze Slovenije. V tem sklopu medse povabimo tudi prvega gosta, gorskega reševalca in gorskega vodnika v isti osebi, ki predstavi številne svoje izkušnje, predvsem pa veliko planinske in alpinistične opreme za gibanje v sredo- in visokogorju. Za strnitev pridobljenega znanja se odpravimo na pohod v sredogorje. Potem se posvetimo kolesarjenju, načinu spoznavanja naravnih in kulturnih znamenitosti s pomočjo kolesa in predstavimo posebnosti, obstoječe licence, ki jih dijaki lahko opravijo iz tega področja (učitelj gorskega kolesarjenja, turno kolesarski vodnik). Na koncu se znova odpravimo na teren, tokrat na spoznavanje lokalnih naravnih in kulturnih znamenitosti in poudarek namenimo posebnostim vodenja na kolesu, kot na primer upoštevanje cestno prometnih predpisov. Spoznamo priložnosti na področju lovskega turizma in predvsem neizkoriščenega potenciala, ko lovski gosti v svojem nekaj dnevem bivanju v Sloveniji želijo spoznavati tudi lokalne in tipične slovenske naravne in kulturne znamenitosti. Takemu gostu dejansko lahko ponudimo najrazličnejšo dodatno ponudbo po naši lastni presoji in sposobnostih, saj so po navadi dobro situirani. Tudi iz tega področja imamo priložnost medse povabiti lovca, ki nam predstavi prav ta segment oz. neizkoriščen potencial, hkrati pa predstavi način, kako se lahko pridružiš lovskemu društvu. Prav zaradi njegovega obiska dijaki spoznajo, da so številne osnovne naloge lovcev zelo naravovarstveno usmerjene in da v prvi vrsti skrbijo za divjad, nasprotno od splošnega prepričanja, da lovci zgolj streljajo divjad, kadar je sezona seveda odprta. Sledi predstavitev verskega oz. romarskega turizma, po navadi prav s pomočjo opisa izkušenj udeležbe na romanju do Santiago de Compostela, vsi dosedanji gostje so nam namreč predstavili prav to. Predstavimo posebnosti vodenja skupin po kraških jamah, slovenski kras je namreč

biser in v svetovnem merilu ne tako razširjena vrsta reliefa. Nanj moramo biti ponosni, ne pa da na to včasih kar pozabimo. Na številne turiste ali pa celo domače goste bo marsikatera lokalna in manj znana kraška jama naredila ogromen vtis šele z obiskom, predvsem pa, če jo bomo znali kvalitetno in zanimivo predstaviti. Za ogled ene od kraških jam zato vsakoletno poskrbimo s posebno ekskurzijo. Spoznamo ribiško dejavnost in ribiški turizem, kjer ponovno velja, da so to gosti, ki veliko trošijo, ki se redno vračajo, saj so s kakovostjo voda naših rek zelo zadovoljni. Zagotovo pa bi bili veseli morebitne dodatne ponudbe, če jim jo bomo znali ponuditi, saj kot nam je gostujoči ribič zatrdil tudi na tem področju obstaja še neizkoriščen potencial. Tudi tu poudarimo, da se naravovarstvo lahko dopolnjuje z ribiško dejavnostjo bolj kot morda mislimo. Ribiči so tisti, ki prvi opazijo, da se naravno ravnovesje ob prenekaterih naših rekah ruši, naj si bo zaradi uničujočega in hitrega širjenja japonskega dresnika, ki prežene avtohtone rastlinske in živalske vrste ali zaradi gradnje in nepremišljenih posegov v porečja (jezovi, gradnja industrijskih objektov na poplavnih ravninah, gramoznice, ...).

V drugem sklopu predmeta, praviloma v drugem polletju sledi nadgradnja. Podamo se na vzorčni primer bližnje tematske poti in učiteljici predmeta demonstrirava, kako je zaželeno, da opis poljubne tematske poti poteka. Naravne in kulturne znamenitosti predstaviva na sproščen, trudiva se, da na neobičajen, izviren način, ves čas pa opozarjava, da se moramo prizadevati za to, da pri gostu vzbudimo zanimanje. Potem se dijaki prostovoljno povežejo in oblikujejo skupine ter izberejo tematsko pot, lahko na poljubni lokaciji, izkaže pa se, da je dobro, če je vsaj en član skupine domačin. Predstavitev tematske poti združuje vse pridobljeno znanje o osnovah vodenja, iskanje izvernih načinov za predstavitev, še posebej spodbujava, da se odpravimo na pot, ki ni še nikjer opisana, niti označena, ki je zelo lokalna, da je tudi za naju z učiteljico nekaj novega. Dijaki izmenično predstavljajo naravno in kulturno dediščino in pri določevanju naravnih vrednosti je prav, da se zgledujemo po merilih za določitev naravnih vrednot, katera so zapisana v Zakonu o ohranjanju narave (ZON, 1996). Predhodno predstaviva kriterije za ocenjevanje, predstavljene v spodnji tabeli, saj z njimi izpostaviva vse tisto, čemur želiva, da posvetijo več pozornosti.

Tabela 1: Kriteriji za ocenjevanje tematskih poti po izboru dijakov

Strokovnost	50 %
Usklajenost celotne ekipe	10 %
Predhodna priprava	10 %
Didaktično gradivo	10 %
Primerna oprema oz. obutev	10 %
Presenečenje oz. popestritev na poti	10 %

Vir: Osebni arhiv učiteljic predmeta

Zadnji dve leti termin izvajanja tematskih poti sovpada s terminom tujih dijakov na izmenjavi, v obeh primeri iz Norveške, v okviru mednarodnega sodelovanja s partnerskimi šolami namreč gojimo redne stike in smiselno se nam zdi, da te dijake povabimo medse na ogled tematskih poti. Seveda takrat vodenje poteka v angleškem jeziku in dijaki še toliko bolj spoznajo pomen znanja tujih jezikov. Hkrati je to za njih priložnost, da izgubijo strah pred govorjenjem v tujem jeziku in obenem potrditev, saj spoznajo, da je njihovo znanje povsem zadovoljivo.

Skrivnost dobrega vodnika je zagotovo v tem, da zna še tako preprosto znamenitost povezati v kompleksno zgodbo in jo predstaviti na izviren, lahko tudi neobičajen način. Z dijaki se odpravljamo na izmenjave, na evropske projekte mobilnosti, ki nam omogočijo preizkušanje v raznih naravovarstvenih praksah. In velikokrat opažamo, da v tujini znajo tržiti veliko manj diha jemajoče naravne znamenitosti od marsikaterih povsem običajnih primerov v Sloveniji. Pa pri nas to ostajajo neobljudeni kraji, v tujini pa se sprehajamo po močno oglaševanih tematskih poteh, ki so skrbno zapakirane v neko zgodbo, imajo rdečo nit in so zelo dobro označene ter oskrbovane. In zato menimo, da je prav, da mlade vzgajamo v smeri, da iščejo možnosti, kako te neizkoriščene potenciale na seveda naravi prijazen način oživiti in izkoristiti. Naj narava postane naš učni poligon in priložnost za nove podjetniške izzive. Meniva, da ravno profil Naravovarstvenega tehnika združuje skrb za ohranjanje naravne dediščine, hkrati zelo podrobno pozna rastlinske in živalske habitate ter njihovo ranljivost, zaradi svoje ljubezni do vsega tega pa je edino logično, da išče poslovne priložnosti v okviru katerih

bo našel zanimivo in "zeleno" delovno mesto, ki mu bo po vrhu še omogočalo gibanje v naravi. Meniva, da ravno v okviru predmeta VVN dijaki pridobijo osnovna znanja s tega področja.

Kadar učitelju zmanjka ustreznih kompetenc, kot že omenjeno gre namreč za širok nabor aktivnosti, ki jih obdelamo in skoraj da nemogoče je pričakovati, da bi to lahko pokrival eden oz. dva človeka. Zato sva že v samem začetku začeli vabiti medse strokovnjake s posameznega področja (gorski reševalec, gorski vodnik, lovec, ribič, ...), ki obogatijo pouk, predvsem pa dejansko postrežejo s kvalitetnejšimi informacijami o temi, ki jo obravnavamo. Ta praksa se izkazuje za pravilno, ne samo, ker je prav, da o stroki, ki je učitelj ne obvlada predava ustrezen strokovnjak, a je predvsem dijakom bolj zanimivo poslušati gostujoče strokovnjake.



Slika 1: Utrinek s tematske poti – Radovljica z okolico, predstavitev kulturnih znamenitosti
Vir: (arhiv avtorice, 23. 2. 2016)



Slika 2: Utrinek s tematske poti – Radovljica z okolico, predstavitev naravnih znamenitosti, navezava na obstoječo infrastrukturo
Vir: (arhiv avtorice, 23. 2. 2016)

3 Vloga učitelja pri poučevanju modula Vodenje v naravi

Seveda je učiteljeva vloga pri poučevanju tega modula zelo pomembna. Ne samo zaradi zaželenega poznavanja čim širšega nabora možnih oblik vodenja skupin ljudi po terenu, ampak tudi, ker (še) ne obstaja učbenik, ki bi sistematično in strokovno podajal vso obravnavano snov. Dodatna prednost je, če ima učitelj opravljenih čim več različnih licenc na področju vodenja skupin v naravi (planinski vodnik, gorski vodnik, turnokolesarski vodnik, turistični vodnik, ...) in da je na splošno velik ljubitelj narave in gibanja v naravi in ima zato tudi ustrezno najrazličnejšo športno opremo ter dobršno mero kondicije. Vsako leto z učiteljico ugotavljava, da to ni samoumevno. Kar se kondicije tiče je popolnoma jasno, da je to povsem osebna naloga, si pa prizadevava za boljše predstavitev predmeta in

za dosego cilja, da si kot šolski pripomoček pridobiva dobre pohodne čevlje in t. i. Soft shell jopič, obvezno opremo prav na vsaki terenski dejavnosti. Navsezadnje gre na vseh terenskih praksah za veliko mero iznajdljivosti, pripravljenosti na improviziranje, za iskanje nenehnih logističnih rešitev, kako se na teren sploh odpraviti in nenazadnje za nekoliko povečano število ur od predvidenih oz. predpisanih za ta predmet. Že tekom leta se sicer z učiteljico izmenjujeva v razredu, kadar potekajo teoretična predavanja, ko pa gremo na teren sva obe prisotni tudi v tistem terminu, ko sicer uradno nimava pouka. Pa nama to niti slučajno ne predstavlja ovire, saj sva kot rečeno veliki ljubiteljici gibanja v naravi in večkrat obe poudariva, da nama prav poučevanje tega predmeta pomeni nadgradnjo vsega kar znava: obe sva po izobrazbi profesorici geografije, kolegice še profesorica zgodovine, obe imava bogate izkušnje z delom v turizmu, sama sem lokalni turistični vodnik za občino Naklo ter turistični vodnik z mednarodno licenco, mlajši pripravnik za alpinista, turnokolesarski vodnik in učitelj smučanja, dodatno pa obe še vidiva področja, na katerih bi radi dodatno obogatili najine kompetence za vodenje v naravi. In vsakič, ko dijaki predstavijo dober primer tematske poti, se med seboj dobro povežejo in so izvirni, nama to pomeni potrditev, da sva jih dobro usmerili in naju ne skrbi ali bodo lahko to svoje pridobljeno znanje izkoristili tudi kot poslovno priložnost, poskušali poiskati zaposlitev iz tega področja.



Slika 3: Utrinek s kolesarskega vodenja po Občini Naklo v izvedbi učiteljic – Rokovnjaški tabor v Udinborštu

Vir: (arhiv avtorice, 22. 9. 2015)

4 Iskanje poslovnih priložnosti

V okviru iskanja poslovnih priložnosti za začetek vsako leto spodbujamo dijake, da izbrano predstavitev tematske poti, ki jo pripravijo v okviru predmeta VVN, zastavijo čim bolj izvirno in samostojno, torej da se ne naslonijo na že obstoječe in s tematskimi tablam opremljene poti pač pa iščejo povsem izvirne ideje. Zaradi spodbujanja individualizacije je sicer mogoče vse: dijaki sami izberejo pot, za katero mislijo, da jo bodo najbolje predstavili. Nekatere izbrane tematske poti so tako zgolj sprehodi po središčih mest in po ožji okolici, vsako leto pa imamo predstavitve, ki jim lahko rečemo le "presežki". Ob tako zastavljenih idejah jih spodbujava, da je to hkrati že lahko njihova projektna naloga, obvezna zaključna enota, ki predstavlja en del opravljene poklicne mature.

A iskanje in izpeljava povsem samostojne tematske poti je hkrati velik korak, ki odpira možnosti, da takšna pot dejansko zaživi, še posebej, ker je pogoj za izdelavo tudi didaktično gradivo, največkrat prav v obliki zloženke. To pomeni, da jih usmerjava v razmišljanje, kako izbrano pot predstaviti širši množici, kako jo promovirati, tržiti. Imeli smo že primere ko so se tako dijaki že povezali z lokalno skupnostjo in tamkajšnjimi društvi ali pa turistično informacijskimi centri. Ravno v letošnjem letu se nama je z učiteljico porodila ideja, da te poti dijakov lahko začnemo testirati na poljubnih ciljnih skupinah in medse na teren povabimo zainteresirane skupine. Navezali smo že stik z Upokojenskim

društvom Naklo, prek posameznih preteklih projektov pa smo že sodelovali z bližnjimi osnovnimi šolami in vrtci, ki so prišli na ogled posestva in so jim ga predstavili prav dijaki v okviru predmeta VVN. Naslednji korak je zato lahko odprto povabilo poljubnim skupinam ljudi – zbiranje prijav prek šolske spletne strani ali lokalnega časopisa in navsezadnje tudi trženje tega kot samostojni produkt.

Tematske oz. učne poti so zagotovo ena izmed odličnih interpretativnih tehnik, kako poživimo naravovarstveno izobraževanje. Ljudem omogočajo, da sami spoznavajo in raziskujejo območje ob določeni poti, sploh, če so prisotne še pojasnjevalne table. Prednost je tudi v tem, da so izredno prilagodljive, lahko jih uporabljamo za zelo različne ciljne skupine (Knific, 2011), kar predstavlja dodatno prednost pri iskanju podjetniških priložnosti.

5 Zaključek

Z opisanim primerom koncepta modula VVN in predvsem z možnostmi, ki jih omogoča, sicer nismo predstavili konkretnih izvedenih praks, a menim, da gre za izvrsten poligon, ki se še razvija in predvsem omogoča podjetniško nadgradnjo. Osnovna teorija in praksa predmeta dijakom predstavita možnosti za izvajanje različnih oblik vodenja skupin po naravi, prikaz tematskih poti pa je nadgradnja vsega pridobljenega znanja.

Zagotovo se strinjamo, da je Slovenija dežela s še veliko neizkoriščenimi naravnimi potenciali. Z izmenjavami v tujini spoznavamo, da marsikje znajo v obliki tematskih poti ponuditi veliko manj atraktivne naravne znamenitosti, saj navsezadnje sodobni turisti, ljudje, ki si ogledujejo v prvi vrsti naravne znamenitosti, v prvi vrsti iščejo predvsem pobeg iz urbanega okolja. V primerjavi z estetsko vrednostjo znamenitosti postaja vedno bolj pomembno kako bomo znamenitost predstavili. Bolj bomo izvirni ter inovativni in bolj kot bo vse skupaj predstavljalo določeno zgodbo, večja je verjetnost, da bomo uspešno privabljali obiskovalce.

Literatura in viri

Center RS za poklicno izobraževanje. Novi in prenovljeni študijski in izobraževalni programi. Srednje strokovno izobraževanje (online). 2016. (citirano 29. 2. 2016). Dostopno na naslovu: <http://www.cpi.si/srednje-strokovno-izobrazevanje.aspx>

Knific, A., 2011: Načrtovanje in izvedba učne poti Blata – Mlake v sodelovanju z deležniki. Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.

Skoberne, P., 1984: Sto naravnih znamenitosti Slovenije, Prešernova družba, Ljubljana.

Uradni list RS, št. 96/04, Zakon o ohranjanju narave (ZON), (online). 2016. (citirano 1. 3. 2016). Dostopno na naslovu: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1600>